

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Ramon Andonegi Ormaetxe Itturritxu

*Mundaka,
Bizkaia (1926)*

Aurkibidea

Biografia

Bermeogaz muga egiten duen Iturritxu baserriko semea, bere ezizenak dioskun legez. Aita zuen bertakoa, baserritarra; ama, ostera, Fruizkoa zen, esne-saltzailea. Lau neba-arrebatatik hiruk egin zuten aurrera. Gazterik hasi behar izan zen beharrean, baserriko bizimoduak horrela agintzen du-eta. Hori dela-eta, ahal zenean baino ez zen joan eskolara. 1937an istripu bat izan zuen eta ez zen sekula gehiago eskolara bueltatu. Sasoi hartan, gerran, etxetik atera zituzten ganadu eta guzti, baina laster bueltatu ziren bertara. 19 urtegaz baserria eta bertako bizimodu gogorra utzi eta soldadu joan zen. Soldadutzatik bueltan, nabigatzaile lanera joan zen. Itsasoan eta soldadutzan sukaldari lanetan aritu zen. Tartean Artxandako Trueba ikastetxeko sukaldaria ere izan zen bederatzi urtez. 30 urtez Bilboko Deustun bizi arren, sekula ez zuen ahaztu bere jaioterria eta gerora ere bertara bueltatu ziren.

Zintak

MUD-003

- **Proiektua:** Mundakako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-12-19
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiola, Nerea

MUD-004

- **Proiektua:** Mundakako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-12-19
- **Iraupena:** 45 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. Eskolara 11 urtera arte eta gutxi

- **Erref:** MUD-003/003
- **Iraupena:** 0:02:16. **Hasi:** 00:05:05. **Bukatu:** 00:07:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Fraideak
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Gazterik behar asko egin behar izan zuten eta eskolara gutxi joan zen. Ahal denean joaten ziren herriko eskolara, denbora ona zegoenean etxean egin behar baitzuten behar. Don Castor fraidearekin zegoela jakin zuen gerra zetorrela. Orduan herritik alde egin zuten fraideek. 1937ko maiatzean egurra txikitzen zegoela begian min hartu zuen eta begia galdu zuen. Hamaika urte zituen orduan eta ez zen gehiago eskolara bueltatu.

2. Baserriko lana ez da egundo amaitzen

- **Erref:** MUD-003/004
- **Iraupena:** 0:01:42. **Hasi:** 00:07:21. **Bukatu:** 00:09:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

<p>Baserriko bizimodua gogor-gogorra zen, goizean goizetik hasi behar ziren lanean, ez da egundo amaitzen. Uda gogorragoa zen batzeko eta gobernatzeko jenero asko baitzegoen; negua, osteria, lasaiagoa izaten zen. Behiak, oiloak, txerriak, astoa... zituzten.</p>

Transkripzioa

-Zelakoa izeten zan baserrixe egun normal bat goixien goixetik hasitte?
-Gogorra, gogorra orduen. Biher asko ein biher izeten zan. Ze handixik bizi be izeten zan ta biherria ein biher izeten zan. Goixien hasitte “de sol a sol” esaten dan lez. Ze hau ein biher da, baserriko biherria egunero ez da akabaten. Hau ein bozu hau dekozu ta baserriko biherria ordun oingo diferente...oingua ez da ize orduan. Ordun handixik bizitzen zan ta dana, baten ez bada behixek ez bada txahalak, txahalak ez bada oilluek edo txarrixek, edo bedarrak edo artuek edo garixek edo, beti egoten zan. Udie izeten zan gogortxuaue, ze uden generue egoten zan ba batzeko ta gobernateko. Negue ba trankiltxuau apur bet, negue trankiltxuau apur bet, ze eitten zan lez erreserbie ba bedarrak eta eitten zien sikuek ta erreserbie eitten zan lez ba, negu beti izeten zan trankiltsuaue, baie udie gogorraue. Ta holantxe, hoixe zan gure bizimodue, harik eta handik eskapatia akordau arte hantxe, hantxe dale. Haxe zan gure bizimodue.
-Ganaue eta danetarik euki zenduen? Ganaue eta animalixek-ta danetarik?
-Bai, behixek ta txahalak euren txahalak ta astue ta txarrixek, oilluek, baserriko gauzek ba etxerako.

3. Etxeko jeneroa jaten zuten, beti gauza bera

- **Erref:** MUD-003/005
- **Iraupena:** 0:01:18. **Hasi:** 00:09:03. **Bukatu:** 00:10:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

Etxean hazten zuten txerria urte osorako jatekoa zen. Astelehenean prestatutako indabak aste guztirako izaten ziren; domeketakoa den desberdina, garbantzua-edo. Gauetan patata saltsa berdean janda konformatzen ziren. Zegoenagaz konformatu eta isil-isilik jaten zuten, kexa barik eta aukeratzeko aukera barik.

4. Artilez eta garafaz egindako koltxoiak

- **Erref:** MUD-003/006
- **Iraupena:** 0:01:39. **Hasi:** 00:10:21. **Bukatu:** 00:12:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxearen egitura

Laburpena:

Ez zuten gaur eguneko moduan janzteko aukerarik. Oheak ere desberdinak ziren, gutxitan aldatzen zituzten izarak. Artilez egindako koltxoiak izaten ziren; artile garbitu, altsitu, jo eta tela barruan josi. Arto-azalarekin ("arto-garafak") ere egiten zituzten koltxoiak, baina ligorrakoak izaten ziren.

5. Artoa eta labasua

- **Erref:** MUD-003/007
- **Iraupena:** 0:02:34. **Hasi:** 00:12:00. **Bukatu:** 00:14:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artoa

Laburpena:

Artoaren atal guztiak aprobetxatzen dira. Garafa (azala) ganaduak jaten zuen. Artaburuaren asta sikua zen, baina neguan besterik egon ezean aprobetxatu beharra zegoen ganaduarentzat nahiz eta ez balio esnea emateko. Adreilu bereziz egindako labean egiten zuten labesua: artaburuak garandu orduko bertan txigortu. Ostean garandu eta errotara eroaten zuten irina egiteko. Labatik pasatutako artoa gozoagoa zen "haizartua" baino, haizeak sikatutako baino.

6. Errotara ezkutuan

- **Erref:** MUD-003/008
- **Iraupena:** 0:02:14. **Hasi:** 00:14:34. **Bukatu:** 00:16:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Errota

Laburpena:

Bermeoko Artika auzoko errotetara joaten ziren, errota asko zeuden eta lantzean batera joaten ziren. gerra garaian ez zuten uzten ehotzen eta gauez joaten ziren ezkutuan. Busturira eta Sollubetik gora Fruizko Errotabarrira ere joandakoa da mutikotan. Mundakan ez zegoen errotarik. Errotara eroandako jeneroaren ehuneko hamarra kentzen zion errotariak baserritarrari.

7. Eguzkiarekin gari-jotzea errazagoa da

- **Erref:** MUD-003/010
- **Iraupena:** 0:01:46. **Hasi:** 00:17:14. **Bukatu:** 00:19:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Garia

Laburpena:

<p>Errotara eroandako jeneroaren ehuneko hamarra kentzen zion errotariak baserritarrari. Garia eskuz jotzen zuten eta beroa eginez gero arinago egiten zen, garaua arinago irteten zen-eta. Gero makinaz hasi ziren jotzen, baina Ramon ordurako nabigatzen joana zen. 19 urterekin joan zen soldadutzara eta orduan utzi zituen baserriko lanak.</p>

8. Lurra lantzeko tresnak

- **Erref:** MUD-003/012
- **Iraupena:** 0:01:57. **Hasi:** 00:20:33. **Bukatu:** 00:22:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko tresnak

Laburpena:

Goldea, area, narra... erabiltzen zituzten lurra lantzeko. Bakoitza zertarako zen azaltzen du. Behian izaten zituzten lanerako. Buztarriginak.

9. Zapak

- **Erref:** MUD-003/014
- **Iraupena:** 0:00:38. **Hasi:** 00:23:27. **Bukatu:** 00:24:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko tresnak

Laburpena:

uztarria jartzerakoan ganaduari zapak jartzen zaizkio. zapak zertarako diren azaltzen du.

10. "Gazunaskak" eta izozkailurik gabeko bizimodua

- **Erref:** MUD-003/016
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 00:25:27. **Bukatu:** 00:27:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

"Gazunaskak" gatz bez betetako askak dira. txerria hiltzerakoan bertan sartzen zuten urte osoan zehar ondo kontserbatzeko. Pagoaren eta haritzaren egurra erabiltzen zuten. Izozkailuak zeudenik ere ez zuten jakiten. Etxeko leihoak sare batekin babesten zituzten katuak ez sartzeko eta gauean bertan jartzen zuten esnea hozten. Egunean eguneko jaten zuten, eguerdian sobratutako gauean, ez baitzuten non gorde.

11. Gurdia

- **Erref:** MUD-003/018
- **Iraupena:** 0:02:37. **Hasi:** 00:28:22. **Bukatu:** 00:30:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Lexikoa
- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko tresnak
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Itsasertzeko haitzetara gutxitan joaten ziren, ez zuten horretarako astirik etxean lan asko izaten zituzten eta. Egurrezko gurdia izaten zuten etxean. Elkarriketatzailak irudi bat erakutsi dio eta berak gurdia zatiak zeintzuk diren aipatzen ditu.

12. Behien gaixotasunak

- **Erref:** MUD-003/019
- **Iraupena:** 0:03:15. **Hasi:** 00:30:59. **Bukatu:** 00:34:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Abere-hiltzea

Laburpena:

Behien gaixotasunak aipatzen ditu. Batzuk puztu egiten ziren eta horiei gasa atera behar zitzaien. Nafarreria. Berrogeialdian egon behar izaten zuten karez garbitutako kortan. Gernikako Pedro albaitaria joaten zen beraienara.

13. Karea

- **Erref:** MUD-003/020
- **Iraupena:** 0:01:34. **Hasi:** 00:34:14. **Bukatu:** 00:35:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Antzinako lanbideak » Karobiak eta elurzuloak

Laburpena:

Kortarako karea Busturiko San Kristobaleko karobitik ekartzen zuten. Karea solora botatzeko ere ona da ongarri bezala.

14. Asturiastik ekarritako ikatza

- **Erref:** MUD-003/022
- **Iraupena:** 0:01:13. **Hasi:** 00:36:11. **Bukatu:** 00:37:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Etxean ikatz gutxi erabiltzen zuten, baina ez egur-ikatz. Asturiastik (Espainia) Bermeora itsasontzietan ekarritakoa. Diru gutxi zuten eta gutxi erabiltzen zuten.

15. Modesta "Kojie"

- **Erref:** MUD-003/024
- **Iraupena:** 0:02:14. **Hasi:** 00:38:15. **Bukatu:** 00:40:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

Ikastetxe desberdinetan aritu zen umetan. Goikokaleko Modesta "Kojie" muxikarrarengana ere joaten zen umetan, baina hark behar asko ematen zien animaliak zituen-eta.

16. Fraideak eta herriko eskola

- **Erref:** MUD-003/025
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 00:40:29. **Bukatu:** 00:41:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Fraideak

Laburpena:

Ikastetxe desberdinetan aritu zen umetan. Fraideetan eta herriko eskolan ere ibili zen. 1937. urtean begian min hartu ez zen gehiago eskolara bueltatu. Fraideak euskaldunak ziren, eskolako Santiago, oster, ez.

17. Erdaraz egiteko arazoak

- **Erref:** MUD-003/026
- **Iraupena:** 0:00:47. **Hasi:** 00:41:58. **Bukatu:** 00:42:45

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika

Laburpena:

Kalean dena egiten zuten euskaraz, eta Francok hori debekatu zuenean asko kostatu zitzaien.

18. Zaldarrarentzako etxeko erremedioa

- **Erref:** MUD-003/031
- **Iraupena:** 0:01:25. **Hasi:** 00:47:28. **Bukatu:** 00:48:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Zaldarrak kentzeko beraien amak egiten zuena: kipula zartaginean jarri eta hura jarri azalean.

19. Behien zaldarrak

- **Erref:** MUD-003/032
- **Iraupena:** 0:02:02. **Hasi:** 00:48:53. **Bukatu:** 00:50:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Abere-hiltzea

Laburpena:

Behiek ere izaten zituzten zaldarrak hotz-beroaren eraginez. Ar zuri bat bezalakoa zen eta errez kentzen zen. Santanderreko behiek horrelako asko izaten zituzten; hango esne-behi asko egoten ziren hemen.

20. Gernikako bonbardaketa

- **Erref:** MUD-003/034
- **Iraupena:** 0:04:03. **Hasi:** 00:51:05. **Bukatu:** 00:55:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Gernika erre zuten garaian, trena Sukarrietaraino zegoen ez Mundaka edo Bermeoraino. Bere aitzak egun hartan txerrikume bi erosi behar zituenenez, Ramon arratsaldeko hiruretako trenera astoz joan zen txerrikumeak jasotzera Sukarrietara. Aita Gernikan geratu zen. Txerrikumeak asto-otzaretan sartu eta etxera bueltatu zen. Portuondon zegoela, zarata entzun eta Ogoño gainetik hirunan-hirunan bederatzi aireplano zetozela ikusi zuen. Handik gutxira leherketen zaratak eta ke beltza ikus zitezkeen. Bazekien Gernikatik zetorrela eta bera arduratuta zegoen aita bertan zegoelako.

21. Gernikako astelehenetako eria

- **Erref:** MUD-003/035
- **Iraupena:** 0:02:13. **Hasi:** 00:55:08. **Bukatu:** 00:57:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Gernikako bonbardaketa astelehen batean izan zen. Inguruko herrietako jende asko batzen zen Gernikan astelehenetako erian. Ez du gogoan mundakarririk hil ote zen egun hartan Gernikan.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2025-04-14

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com